

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden

Dulm, F. van der

Citation

Dulm, F. van der. (2012, February 9). *'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

6 De Hoge Regering en Ceylon 1765

De Harmonie der leeden aen de Hooge Tafel zoude eene heylzaeme zaak zijn als dezelve tot haeren grond van overeenkomst niets anders hadden 's-Comp: waer belang te gelijk met 'hunne bevorderen' ...¹

6.1 De Hoge Regering en de verhouding met Kandy

Oud-gouverneur Schreuder schreef begin 1766 mopperend aan Thomas Hope dat het aan 'cordaatheid in het uijt den weg ruijmen der oorzaken van 's-Comp's ruïne ...' ontbrak.² Hij was het niet eens met de manier waarop op Ceylon strijd tegen Kandy werd gevoerd. Hij dacht blijkbaar niet terug aan het begin van de onlusten en zijn daden als gouverneur die de diepere oorzaak waren van de voortslepemde oorlog. Hij was destijds energiek aan de slag gegaan met een politiek die volgens Wagenaar niet principieel verschilde van zijn voorgangers. Schreuder had zich meer dan tevoren gericht op het tegengaan van het in cultuur brengen van land waar kaneel in het wild groeide.³ Daarnaast had hij maatregelen genomen om de belastingdruk op de plattelandsbevolking op te voeren op grond van de eis van de bewindhebbers en de Hoge Regering om meer inkomsten te genereren. Deze maatregelen vielen helemaal verkeerd.⁴ De bevolking was nauwelijks in staat hieraan tegemoet te komen door jarenlange droogte, knevelarijen van de inlandse hoofden en uitbuiting van de belastingpachters van de Compagnie. Over allerlei producten werd belasting geheven waaronder op arecanoten en kokosnoten, het belangrijkste oogstproduct van de bevolking. Als gevolg van de droogte was er een groot tekort ontstaan aan vele producten waaronder de onmisbare rijst. Deze ernstige tegenslag voor de bevolking had noch geleid tot verlichting van de herendiensten noch tot belastingverlaging, waardoor zij eventueel zelf aan het verbouwen had kunnen slaan binnen de bestaande Compagnie- en inlandse regelgeving. De grote ontevredenheid leidde tot verschillende oproeren in de Compagnieslanden in 1757 en 1758.

¹ HUA, Collectie Huydecoper 67-623, Jan Schreuder aan Mr. Gualterus Petrus Boudaen, 2 januari 1766.

² NA, Collectie Hope inv. nr. 31, Jan Schreuder aan Thomas Hope, Batavia 2 januari 1766.

³ Wagenaar, Galle, 197.

⁴ Wagenaar, Galle, 177-197; is hier als basis genomen.

Hoewel opstanden niet ongebruikelijk waren, duurden deze langer dan gebruikelijk. Het tekort aan rijst had meteen zijn terugslag op de productiviteit van de kaneelchillers. Deze weigerden aan de slag te gaan als er niet voldoende rijstvoorraden in hun werkomgeving aanwezig waren.

De situatie op het eiland werd steeds ernstiger. Het had er '... alle schijn van dat het gouvernement te Colombo de aard van de problemen en de hardnekkigheid van het verzet niet heeft onderkend'. Wagenaar ziet als oorzaak van het slechte verloop van de gebeurtenissen het superioriteitsgevoel van Schreuder tegenover niet-Europeanen en een onjuiste inschatting van de militaire capaciteiten van zijn tegenstanders. In zijn *Memorie van Overgave*⁵ merkte Schreuder op dat het tekort aan militairen de diepere oorzaak was van de moeilijk te handhaven positie van de Compagnie. De troepensterkte op het eiland was een voortdurend punt van discussie tussen Colombo, Batavia en de bewindhebbers in Amsterdam. Door de militaire nederlagen daalde het aanzien van de Compagnie ernstig onder de lokale bevolking en in Kandy.

Het uiteindelijke conflict met de Kandiaanse koning Kirti Sri Raja Singha en zijn Hof ontstond over de aloude kwestie van de soevereiniteit over de kustprovincies waarover de Compagnie uit naam van de koning het bestuur voerde, zoals is toegelicht in het begin van dit boek.⁶ De Kandianen wensten daarnaast voortvarendheid bij de verlening van handelsvrijheden. Het gevolg hiervan was dat het handelsverkeer van de Compagnie over het grondgebied van het koninkrijk werd geblokkeerd. De kaneelchillers werden vanuit Kandy aanzet tot werkonderbrekingen en opstootjes. Los hiervan vonden er opstanden plaats in het zuiden en zuidoosten van het eiland, vooral in het buitengebied van Colombo, Galle en Matara. In 1761 koos de koning openlijk de kant van de opstandelingen. Hij zag hierin zijn kans de positie van de Compagnie te verzwakken en zijn eigen eisen kracht bij te zetten. De oorlog tussen de Compagnie en Kandy was hierdoor een feit.

De eerste Kandiaanse aanval was gericht tegen het strategisch gelegen fort Hanwella⁷ aan de Kelanie rivier. Het fort lag aan de toegangsweg van het koninkrijk richting Kandy, op slechts 15 mijl van Colombo. Het Compagniesdetachement van 24 man werd na de verovering door de Kandianen uit de weg geruimd. Enige weken later vond hetzelfde plaats met de terugtrekkende bezetting van het kustfortje Tangalla,⁸ gelegen in het zuiden, 20 mijl ten oosten van Matara. Het Kandiaanse leger oogstte vooral groot succes door het opereren met kleine, goed getrainde eenheden die een guerrilla-achtige tactiek toepasten.⁹ Het gevolg van de militaire nederlagen was dat inlandse bestuurders in de Compagnieslanden de zwakheid van het Nederlandse bestuur zagen en de kant kozen van de opstandelingen.

⁵ NA, Collectie Nederburgh inv. nr. 434, *Prealabele Memorie van den Raad Extra Ordinair en afgeganen Gouverneur Jan Schreuder*, 122.

⁶ Paragraaf 2.1.

⁷ Nelson, *Dutch Forts*, 14; Hanwella, fort dat was gelegen 15 mijl stroomopwaarts van Colombo aan de Kelanie rivier; doordat de watervoorziening buiten de muren lag, moest de bezetting zich na enige tijd overgeven. De kanonnen werden door de Kandianen meegenomen; de teruggave was een voorwaarde in het tractaat van 1766 (in 2008 zijn er nog enige muurresten en aarden wallen over).

⁸ Nelson, *Dutch Forts*, 67; Tangalla, klein fortje voor zo'n 50 tot 100 manschappen; (waarneming 2007: gevangenis).

⁹ Wickremesekera, *Kandy at War*, 133; Schrikker, *Expansion and Reform*, 379.

De strijd werd steeds heftiger; in het zuiden werden het fort van Kutawana¹⁰ en de vesting Matara¹¹ veroverd. Beide veroveringen betekenden groot gezichtsverlies voor de Compagnie. Door de laatste veroveringen waren de Kandianen in staat een verbinding te maken tussen Kandy en de opstandelingen in het zuiden van de Compagnieslanden. Schreuder verordonneerde als reactie hierop dat alle garnizoenen zich zouden terugtrekken binnen de sterke vestingen Colombo, Galle en Jaffna. De positie van de Compagnie werd hierdoor benauwend en de Hoge Regering besloot in te grijpen. Een van haar eerste besluiten na het uitbreken van de oorlog was het op 29 mei 1761 terugroepen van gouverneur Schreuder. Tot zijn ongenoegen werd hij benoemd tot lid van de Hoge Regering in zijn bestaande rang van extraordinaris raad. Batavia verweet hem dat hij niet in staat was geweest de vrede te handhaven. Hoewel hij vond dat hij steeds geprobeerd had in dialoog te blijven met de koning en zijn Hof had dit tot niets geleid. Op het moment dat de berichten binnen kwamen over de veroveringen was de maat vol in Batavia. Schreuders verzoek om meer ruimte te krijgen voor militaire actie werd uitgelegd als een verzoek te worden ontheven van zijn taak.¹²

Als zijn opvolger werd benoemd Lubbert Jan baron van Eck. Dit was gebeurd na een moeilijke discussie in de Hoge Regering. Van Eck was na de nodige aarzeling en aandrang bereid gevonden als gouverneur te worden voorgedragen. Een gouverneurschap van Ceylon in oorlog was niet aantrekkelijk, wel profijtelijk.¹³ Vele leden hadden een excuus gevonden om zich niet te laten uitzenden. Nierstrasz toont in zijn proefschrift aan dat Van Eck had bewezen als gouverneur van de Coromandel krachtig te kunnen optreden. Dit was als opperhoofd van Porto Novo was dit gebleken.

Na zijn aankomst in Colombo bleef de strijd tussen de Compagnie en Kandy nog lange tijd op en neer gaan. Voordat Van Eck iets kon doen, moest hij over voldoende troepen beschikken om verandering in de verhoudingen te brengen. Met versterkingen uit verschillende Compagniescomptoiren, waaronder een groot aantal soldaten uit Java in het bijzonder uit Batavia, kon hij een overmacht opbouwen. Hij was voorstander van een krachtig optreden in plaats van overleg; niet knielen maar zijn tanden laten zien.¹⁴ Begin februari 1765 lukte het hem een succesvol offensief te beginnen.¹⁵ Een eerdere poging was het jaar daarvoor jammerlijk vastgelopen. Hij en de leden van de Raad van Ceylon waren van oordeel dat een directe aanval op de hoofdstad Kandy de enige oplossing was om een einde aan de oorlog te maken. Met de koning waren in Van Ecks ogen geen serieuze onderhandelingen te voeren. De Hoge Regering tekende hiertegen niet langer bezwaar aan. De nieuwe gouver-

¹⁰ Nelson, *Dutch Forts*, 71-73; Katuwana (1697) één van de drie inlandse forten gelegen 25 mijl ten noorden van Matara: qua vorm min of meer identiek aan Tangalla maar ruim twee keer zo groot; in 1761 met kanonnen aangevallen waarna het kleine garnizoen zich na enkele dagen overgaf (in 2008 geheel opgegraven en als 'historic site' gedeeltelijk gerestaureerd).

¹¹ Nelson, *Dutch Forts*, 58-66; 25 mijl ten oosten van Galle; van belang als lokaal centrum voor de kaneelhandel en zuidelijk centrum voor de olifantenjacht. Na de oorlog van 1760-1766 werd ter extra beveiliging de Redoute Van Eck gebouwd. De vesting verkeert in redelijke staat en de in Star Fort herdoopte redoute is geheel hersteld (2008).

¹² Nierstrasz, *Shadow of the Compagnie*, 61.

¹³ 12.3. Inkomsten (van de gouverneur).

¹⁴ Nierstrasz, *Shadow of the Company*, 42.

¹⁵ Raven-Hart, *War with Kandy*, 5; 'Van Eck left Colombo on February 4, 1765 and arrived at Gonawilla on February 7, 1765'; zijn troepen hadden een sterkte van 1850 man waarvan ongeveer 50% Europees.

neur had gepleit, op het moment dat hij voldoende soldaten, had een directe aanval te mogen ondernemen. Hij kreeg hiervoor aanvankelijk geen toestemming, noch van de bewindhebbers, noch van de Hoge Regering.¹⁶

Bij de aanval richting Kandy trokken de koning en zijn leger zich bij iedere confrontatie en vuurcontact verder terug. Het geluk was aan de zijde van de Compagnie; versterking na versterking viel. Het oprukkende leger slaagde er zelfs in een van de grootste forten te overmeesteren.¹⁷ Na enige dagen vielen de Compagnieseenheden de kernprovincies binnen. De volgende dag verschenen meteen de eerste adigar, enige disavas en de eerste secretaris met een verzoek om een audiëntie. In de middag werden zij met veel pracht en praal door de gouverneur en de aanwezige leden van de Secrete Raad ontvangen.¹⁸ De delegatie kondigde aan dat zij namens de koning over vrede wenste te praten. Na de nodige verklaringen over en weer legde Van Eck aan het eind van de ontmoeting acht hoofdpunten op tafel waarvan het belangrijkste punt was dat de koning afstand moest doen van de soevereiniteit over alle maritieme of kustprovincies die bestuurd werden door de Compagnie. Deze achtte zich nu niet langer gehouden aan het verdrag van Westerwolt van 1638 waarbij de Compagnie namens de koning het gezag had uitgeoefend. Na het vertrek van de delegatie duurde het enige dagen voordat er een reactie kwam van het Hof. De delegatieleden lieten weten dat door afwezigheid van de koning het niet mogelijk was gebleken een volmacht te krijgen; hierdoor konden de wensen van de Compagnie niet worden bekrachtigd. Van Eck kreeg genoeg van het dralen en gaf zijn troepen opdracht door te trekken naar de stad Kandy. De disava van de Drie en Vier Korles¹⁹ liet daarop weten dat het geen onwil was dat hij geen volmacht had; hij had niet begrepen dat deze nodig was. Op 18 februari kwam hij terug met de disava van Uva, maar nog steeds zonder volmacht. Zij beweerden dat deze zou worden nagezonden. Van Eck liet weten dat hij hen in het paleis van de koning weer te woord zou staan. Bij aankomst in Kandy bleken de stad en het paleis geheel verlaten te zijn. De koning en het Hof hadden zich in de binnenlanden teruggetrokken met medeneming van een groot deel van de kostbaarheden.²⁰ Voordat de troepen de stad introkken had Van Eck uitdrukkelijk verboden te plunderen. Deze order werd volledig genegeerd; er werd stevig huisgehouden. Hij zelf ging daarbij ook niet geheel vrij uit: hij had de tand van Boeddha in handen weten te krijgen. Dit was een van de belangrijkste heilige artefacten uit de hoofdtempel.²¹

¹⁶ NA, Collectie Hope inv. nr. 8496; Overdrachtsdossier (NB. Memoir) van Jan Schreuder aan Lubert van Eck.

¹⁷ Zwier, *Het verdrag van 1766*, 62; (Zwier maakt bijna letterlijk gebruik van de tekst van artikelen over het Verdrag van 1766 met Kandy van Anthonisz in diverse afleveringen van het JDBUC); Schrikker, 'Een ongelijke strijd?'; zij beschrijft uitvoerig het verloop van de strijd en alle onderdelen van de oorlogsvoering door beide partijen.

¹⁸ NA, VOC inv. nr. 3143, Resolutie Raad, 13 maart 1765; de eerste adigar, de adigar bevelhebber van het leger, enige disavas en de eerste secretaris van de koning 'Aantekening van het voorgvallene bij de audiëntie der Candiae ambassadeurs in het Hoofdleger bij Candia, 16 februari 1765'.

¹⁹ Kaart 3; het gebied grenzend aan de Colombo Dessavonie onder de Compagnie en de Uva Disavanie, hier viel de stad Kandy onder.

²⁰ NA, VOC inv. nr. 3138, Rapport van Majoor Frankena en Duflo, 1766.

²¹ Mitton, *Lost Cities of Ceylon*, 82-83; De tand is zo groot als een kleine vinger van een man; wordt zelden getoond. Tijdens de jaarlijkse Penhera, het festival in Kandy, wordt de tand in een processie van olifanten rond gereden. Mitton betoogt dat de 'oorspronkelijke' tand in 1560 bij de aanval van de Portugezen op Kandy was buitgemaakt in 1590. Het verlies zou door monniken zijn verzwegen; zij zouden de tand vervangen hebben. Falck gaf de tand met het nodige ceremonieel terug aan de koning (NA, VOC inv. nr. 1043, Iman Willem Falck aan de koning Kirti Sri Raja Singha, 28 januari 1767).

Enige dagen na de verovering besloot Van Eck terug te keren naar Colombo. Aanvankelijk was hij van plan het hele Rijk van Kandy in bezit te nemen, maar daar zag hij van af.²² Voor zijn vertrek gaf hij het bevel de stad in brand te steken. Dit was een daad die alom als barbaars werd beschouwd. In de toekomstige contacten zou hier vaak aan gerefereerd worden. Het gezag over de stad werd opgedragen aan de eerste opperkoopman Marten Rein,²³ die zich nog in Negombo bevond. Hij werd hiervoor benoemd tot commandeur²⁴ en bevelhebber over de achter te laten troepen. Ondertussen werden zonder resultaat enige expedities uitgezet om uit te vinden waar zich het Hof bevond. Ter verbetering van de verhoudingen met de Kandianen werd een missive uitgevaardigd waarin de Compagnie liet weten bereid te zijn enige eisen te laten vallen ter bevordering een vredesakkoord. De claim op de noordelijk gelegen landen van de Wannia's ten zuiden van Jaffna zou kunnen vervallen. Het bestuur in Colombo was daarnaast bereid de schadevergoeding en de eisen met betrekking tot de binnenlanden te versoepelen.²⁵

Op 7 maart was Van Eck terug in Negombo waar hij Marten Rein en leden van diens staf ontmoette. Enige dagen later reisde hij door naar Colombo via het buitenverblijf van de gouverneurs aan de Pas Neklegam. Op 13 en 26 maart lichtte hij de Raad in over de laatste ontwikkelingen.²⁶ In de tussenliggende periode werd hij ziek en 'te zwak dit naeder uit te duyden'.²⁷ Hij vroeg zich ondertussen af of het niet beter was dat het koninklijk gezag in Kandy werd opgeheven; de zittende vorst zou kunnen worden vervangen door iemand die zich onafhankelijker opstelde ten aanzien van de grillige anti-VOC hofkliek onder aanvoering van de beide adigars. De koning was volgens Van Eck een speelbal geworden van verschillende facties die vóór- of tegenstanders waren van een vrede met de Compagnie.

De koning werd door Zwier in zijn proefschrift over het verdrag van 1766 met Kandy aangeduid als vadsig van aard; hij gedroeg zich als vreemdeling en was nooit opgeleid in het regeren.²⁸ Hij zou zich geheel hebben laten overvleugelen door de Nayakken, zijn Malabarse bloedverwanten, die het vooral hadden voorzien op de producten van Ceylon. Zij waren daarom tegen de Compagnie. Van Eck en de leden van de Secrete Raad waren van mening, nu zij het militaire overwicht hadden, de oorlog met alle kracht voort te zetten. Na de regentijd wilde hij opdracht geven om het grondgebied van de disava van de Drie en Vier Korles te bezetten of van één van de andere disavas in de benedenlanden. Het jaar daarop zou dan de koning uit zijn schuilplaats moeten worden verjaagd. Het expeditieleger onder

22 NA, VOC inv. nr. 3138, 'Secrete Missive van "'t geheijm committe"' aan Gouverneur en Raden, 6 maart 1765.

23 Marten Rein (Hessen-Kassel, ?-Kandy, 1765), 1731 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip? als soldaat; Batavia; Ternate, sergeant; 1736 Colombo, vaandrig; 1759 Trincomalee, opperkoopman; 1765 Kandy, dessave. (NA, Nederbrogh inv. nr. 434, Secrete Memorie en instructie voor Marten Rein; Raven-Hart, *War with Kandy*, 214; Anthonisz, *Dutch Occupation*, 198-203; JDBUC, 3 (1910) en 4 (1911)).

24 Een benoeming tot commandeur door de gouverneur betekende dat nog wel formele toestemming van de Hoge Regering, de bewindhebbers en Prins noodzakelijk was.

25 Kopie translaat Ola, Jan Lubbert baron van Eck aan de gezamenlijke Hofgroten (voor zijn vertrek uit Kandy geschreven).

26 NA, VOC inv. nr. 3138, Resoluties Raad, 26 maart en 5 april 1765.

27 NA, VOC inv. nr. 3138, Resolutie Raad, 26 maart 1765.

28 Zwier, *Verdrag van 1766*, 70.

commando van luitenant-kolonel Jan Jurgen Feber²⁹ zou versterkt moeten worden. Volgens Schreuder zou Van Eck zich zelfs hebben geconformeerd aan zijn idee het land op te delen tussen de adigars en andere Hofgroten.³⁰

De dag na al deze krachtdadige uitspraken verscheen de gouverneur niet meer in de Raad wegens 'indispositie'.³¹ Vier dagen later sommeerde de hoofdadministrateur Daniël Burnat de leden van de Raad 's morgens vroeg met spoed in vergadering bijeen te komen; de gouverneur was enige uren daarvoor als gevolg van een 'quynende ziekte' ontslapen.³²

De extraordinaris raad Hilgers gaf in Batavia aan Pieter Cornelis Hasselaer een wat andere lezing van het gebeurde; hij constateerde dat de heer van Eck 'van sijn terug rijns van Candia op Colombo seer subit overleeden is, beneven de dessave Bauert [Burnat] beide niet sonder verhemente suspicie van vergeven te sijn. De nadere omstandigheden werden egter nog verwagt'.³³ De dood van Van Eck zou in het toekomstige conflict tussen de nieuwe gouverneur Iman Willem Falck en de commandeur van Galle, Arnoldus de Lij ook nog een rol spelen. De Lij hield trouwens de soldijboekhouder Moens en de secretaris van de Raad Johan Gerard van Angelbeek,³⁴ mede verantwoordelijk voor de dood van Van Eck; zij zouden hem hebben aangezet tot de onverantwoorde veldtocht tegen Kandy.

De plaats van Van Eck werd voorlopig waargenomen conform de afspraak door Anthony Mooyaart, commandeur van Jaffna en de één na hoogste in rang na de gouverneur.³⁵ Op zijn

²⁹ Jan Jurgen Feber (Febre) (Lingen, 1719-Batavia, 1771), 1734 matroos (vermoedelijk uitgevaren met het VOC-schip Meermond); 1757 majoor garnizoen te Batavia en actief op Malakka; 1765 luitenant-kolonel commandant militie op Ceylon (*Generale Missiven RGP XVIII, 1756-1761*; JDBUC (1960)).

³⁰ HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 67-623, Jan Schreuder aan Gualteris Boudaen, 20 oktober 1765; '... hij (Van Eck), heeft voor zijn dood zich geconformeerd om het land te verdelen, gelijk dat ook is voorgesteld door De Klerk, Taillefert en Romp'.

³¹ NA, VOC inv. nr. 3143; verslag Raad, 29 maart 1765; 'indispositie' was de vermelding in de verslagen wanneer een lid door ziekte afwezig was. NA, Collectie Hope inv. nr. 94, 2 april 1765: twee brieven uit Colombo aan Christiaan van Teylingen van respectievelijk de leden van de Raad: Burnat, Van Angelbeek c.s. en Joan Reintous (dessave van Colombo) dat Van Eck om 3 uur ontslapen is na 14 dagen 'wegen seer heete koorts en groot ontsteltenis des lichaams ...'. Hij zou zijn ziekte hebben opgelopen tijdens de opmars naar Kandy.

³² NA, VOC 3138, kopie secrete brief aan leden van het geheime committee aan Gouverneur en Raden, 13 april 1765; Haafner, *Reize te voet*, 81; Haafner sprak over een hartaanval (?); ook ging het verhaal dat hij was vermoord; in een brief van Schreuder staat dat Van Eck al enige tijd ziek was en een slechte gezondheid had. Hij werd op 5 april 'om 16.00 uur begraven in de Nederduitsche kerk' (SLNA, inv. nr. 1/3071, Resolutie Raad, 5 april 1765) = de Fortkerk. In paragraaf 9.2 wordt de opvatting van commandeur Arnoldus de Lij naar voren gebracht die Moens en Van Angelbeek beschuldigde van misleiding van Van Eck met alle gevolgen van dien.

³³ SAA, Collectie familie Hasselaer inv. nr. 292, Maurits Hilgers aan Pieter Cornelis Hasselaer, 14 juni 1765.

³⁴ Johan Gerard van Angelbeek (Wittmund, 1727-Colombo, 1799), zoon van dominee Christian von Angelbeek; 1744 rechtenstudent universiteit Halle; 1746 idem universiteit Göttingen; 1747 advocaat te Wittmund; 1749 idem advocaat stadsbestuur van Aurich; 1750 verlaat Oost-Friesland wegens grote schulden; 1750 studie Utrechtse universiteit; 1751 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Schagenbos als soldaat(?); 1751 huwde aan de Kaap met Jacomina Lever; 1752 Batavia, kassier; Bengalen onderkoopman (Lequin, *Personeel*, 251); 1764 Colombo, fiscaal; 1765 secretaris van de Raad; 1768 tevens waarnemend hoofdadministrateur samen met Adriaan Moens (NA, VOC inv. nr. 3234, Resolutie Raad, 5 oktober 1768); 1769 geëligeerd opperhoofd Tuticorin (NA, VOC inv. nr. 3264, Resolutie Raad, 28 augustus 1769); 1770 op standplaats; 1776 Falck wil Van Angelbeek als opvolger van Moens in Cochín (NA, Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1776), opperkoopman; 1781 commandeur Malabar, extraordinair raad; 1794 Gouverneur van Ceylon, ordinaris raad; 1796 bedankt i.v.m. verovering van Ceylon door de Britten (Henningens, *W. Biographisches Lexikon III* (Aurich 2001)).

³⁵ Antony Mooyaart (Jaffna, 1698-Jaffna, 1767), 1712 soldaat; 1761 dessave Jaffna (opperkoopman); 1762-1766 commandeur (Raven-Hart, *War with Kandy*, 205).

beurt stelde deze Marten Rein³⁶ aan als zijn vervanger indien hij ‘onverhoopt mogt overleyden’,³⁷

Het overlijdensbericht van Van Eck werd spoorslags naar Batavia gezonden.

6.2 Benoeming tot gouverneur van Ceylon en Onderhorigheden

Op 2 juni had Gouverneur-Generaal Van der Parra vernomen dat gouverneur Van Eck was overleden. Hij kreeg dit bericht via de schipper van het VOC-schip Keukenhof, die in Straat Soenda voer en afkomend van de Mallabaarse kust Ceylon had aangedaan. Drie dagen later kwam een schriftelijke bevestiging uit Colombo. Van der Parra ging meteen op zoek naar een krachtig en bekwaam bestuurder voor het ‘Ceilonse Gouvernement’. Hij wenste iemand die snel een einde kon maken aan de geldverslindende oorlog, die uiterst nadelig was voor de kaneelhandel.

Zijn lijstje met kandidaten was uiterst kort; hij was van mening dat onder de gekwalificeerde ministers niemand aanwezig was die de functie ambieerde. Zijn voordracht was de eerste secretaris van de Hoge Regering Iman Willem Falck. Op zich verwonderlijk want hij had begin 1765 zijn naam genoemd voor het gouverneurschap voor de Coromandel als mogelijke opvolger van het ‘onwaardig subject’,³⁸ de gedeserteerde gouverneur Christiaan van Teylingen.³⁹ Falck werd te jong, onervaren en nog te laag in rang gevonden. De functie moest volgens de leden van de Hoge Regering toevallen aan een extraordinaris raad. De Gouverneur-Generaal had bij nader inzien hiermee van harte ingestemd. Als meest geschikte kandidaat kwam toen de extraordinaris raad Pieter Haksteen⁴⁰ naar voren. Hij werd vervolgens verkozen en benoemd.

Van der Parra vond Falck voor de veel zwaardere post op Ceylon wederom geschikt en hield nu voet bij stuk.

³⁶ Op 17 mei werd deze tijdelijke oplossing van de Raad van Ceylon door de Hoge Regering bevestigd.

³⁷ NA, Collectie Nederburgh inv. nr. 434; Secrete Memorie voor Marten Rein ‘... dewijl ik ten vollen overtuigd ben dat het Uwedle nog aan cordaatheyd ontbreekt om die gewigtige post met reputatie te bekleeden’.

³⁸ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1772, Thomas Hope aan de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel, 20 april 1766, ‘het een schande voor de Nederlandsche Compagnie is, dat een zo onwaardig subject als deze Van Teylingen altoos geweest is, nu en zo aanzienlijke post van zo veel vertrouwe gesteld is’. Gijsberti Hodenpijl, ‘Gouverneurs van de Coromandel’; De Hoge Regering zag vrij snel in dat het een ‘onbezonnen daad’ was geweest Van Teylingen zo’n belangrijke post te benoemen. Hij ruïneerde vele personen en week uit na Madras nadat hij in Batavia was ontboden. Zijn schuld werd uiteindelijk kwijt gescholden; mocht nooit meer de Compagnie dienen.

³⁹ Christiaan van Teylingen (Rotterdam, 1731-ergens in Europa, ?), zoon burgemeester van Rotterdam; 1753 uitgevaren voor de Kamer van Amsterdam met het VOC-schip Jerusalem als onderkoopman; 1754 Batavia; 1756 fiscaal Negapatnam, koopman; 1758 opperhoofd Seringapatnam en Paleacatte, opperkoopman; 1761 gouverneur Coromandel; 1765 vluchtte naar Madras en vandaar via Rotterdam naar Londen. (Raven-Hart, *The Dutch wars*, 233; Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*; NA, VOC-Opvarenden).

⁴⁰ Pieter Haksteen (Amsterdam, 1714-Batavia, 1776), 1739 uitgevaren voor de Kamer Zeeland met het VOC-schip Wickenberg als onderkoopman; 1740, Batavia adj. gezworen klerk Raad van Justitie; 1746 schepen; 1752 secretaris van schepenen koopman; 1762 extraordinaris raad; 1765 gouverneur van de Coromandel; 1770 Batavia, ordinaris raad; verlost maar bleef te Batavia met rang en gage; 1774 president Heemraad (Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 115-116; NA, VOC-Opvarenden).

Afb. 7 Johan Gerard van Angelbeek (1727-1799).
Miniatuur, schilder onbekend (particuliere collectie).
Foto Iconografisch Bureau/RKD, 's-Gravenhage).

Uit het verloop van de beraadslagingen kwam een ander beeld over kandidaten naar voren. Er bleek in ieder geval nog één kandidaat te zijn en misschien wel meer. Zij pasten echter helemaal niet in het beeld dat de Gouverneur-Generaal voor ogen had. Hij vond hen te oud en/of zij golden als notoire tegenstanders van zijn regeringsbeleid. Van der Parra kon zich nog goed herinneren dat de opvolging van Schreuder weinig kandidaten had opgeleverd. Van Eck was met moeite overgehaald.

De situatie lag nu anders; de discussie had niet alleen te maken met de vacante functie in Colombo, maar ook met allerlei gevoeligheden die op dat moment binnen de Hoge Regering lagen en gericht waren tegen de Gouverneur-Generaal. Zijn meest uitgesproken tegenstanders waren de ordinaris raad Schreuder en de extraordinaris raad Louis Taillefert, voormalig directeur van Bengalen. Daarnaast waren de extraordinaris raden Hilgers⁴¹

en Alting het niet eens met de gang van zaken betreffende de voordracht van Falck. Schreuder en Taillefert spraken zich vanuit Batavia het felste uit in brieven tegenover Thomas Hope.

Zelfs Falcks vriend Pieter Cornelis Hasselaer liet uit Cheribon horen het niet eens te zijn met de beslissing. Hij was al afgelost en moest zijn plaats als raad in de Hoge Regering nog innemen. Volgens Falck hadden alle raden 'zin in' de functie op Ceylon.

De verhoudingen tijdens de benoemingsvergadering voor een nieuwe gouverneur waren voorspelbaar. Schreuder bracht naar voren dat het noodzakelijk was dat er een lid met ervaring uit de Raad werd benoemd. De Gouverneur-Generaal reageerde hierop met de opmerking dat hij tot tweemaal toe had geprobeerd iemand uit de Raad zich te laten aanbieden, maar zonder succes. Taillefert merkte fijntjes op dat niemand buiten de leden van de regering meer geschikt was dan Falck: 'hij staat bekend als cordaat van bekwaamheid, goede sentimenten dog dat de kritieke omstandigheden van zaken op Ceylon en den omslag aldaar meer dan ooit noodzakelijk maakte daar volgens advies van de heer Schreuder een lid van de regering te benoemen ...'. Hij zei verder 'nader door de gouverneur-generaal gesommeert te zijn: hij ambieert het niet; maar als de regering hem mogten verliezen dan is hij gewillig; maar Alting zou ook niet weigeren indien hij gevraagd werd'. Deze liet echter weten dat 'het voor hem neen is',⁴² hetgeen in tegenspraak is met hetgeen Falck had vernomen.

41 Maurits Theodorus Hilgers (?-Batavia, 1770), zoon van Jan, Heemraad en kapitein burger-cavalerie; 1741 uitgevaren voor Kamer Zeeland met VOC-schip Domburg als onderkoopman 1741; Batavia; 1757 opperkoopman; 1765 extraordinaris raad; was samen met Taillefert en Pieter Cornelis Hasselaer tegen de benoeming van Falck; de benoeming had volgens hem meer kwaad dan goed gedaan; eiste dat het in een resolutie werd opgenomen (NA, Collectie Hope inv. nr. 8469, 'Mijn krediet bij de Gouverneur-Generaal is een opmerkelijke knauw toegebracht'); huwde Theodora Rotgers (zij huwde na Hilgers dood met Gouverneur-Generaal Van Riemsdijk), zuster Giuana Wilhelmina Hilgers huwde ordinaris raad Nicolaas Hartingh.

42 NA, Stadhoudelijke Secretarie inv. nr. 1225; Benoeming van Iman Willem Falck tot gouverneur en directeur van het eiland Ceylon (verslag opgesteld door Louis Taillefert).

Van der Parra vroeg tot slot of men iemand uit de Raad zou ‘commanderen’. Hierop reageerde Van Riemsdijk⁴³ dat hij niet begrepen had dat Taillefert wilde en persisteerde bij Falck. Vervolgens vond de stemming plaats. Tijdens zijn stemverklaring had Reinier de Klerk⁴⁴ gezegd, dat hij ‘... ook niets tegen de persoon van Falck’ had. Hilgers en Alting stemden tegen. De ordinaris raden Van Riemsdijk, Van Bazel,⁴⁵ Romp⁴⁶ en Van Ossenburch⁴⁷ stemden voor alsmede Hartingh,⁴⁸ die voor Falck koos ‘vermits niemand van de tafel zijn dienst heeft aangeboden’. Het uiteindelijke gevolg van de stemming was zes vóór en vijf tegen. De doorslag werd uiteraard gegeven door de stem van Van der Parra zelf. Voor iedere beslissing in de Hoge Regering waren tenminste zeven stemmen nodig van ordinaris raden zonodig aangevuld met één of meer stemmen van de extraordinaris raden. De beraadslaging in de Hoge Regering werd uitvoerig weergegeven in een verslag van Taillefert. Volgens Schreuder was dat ‘naar waarheid beschreven’.⁴⁹

De benoeming van Falck werd in de Nouvelles van 1765/6 fraai verwoord ‘... als een man van bequaamheijt cordaatheijt en van ongeintresseerde imborst zijnde, schoon enige heeren leden van concept waren dat absoluut een lid van de hoge tafel tot die charge behoorde aangesteld te worden ...’.⁵⁰

43 Jeremias van Riemsdijk (Bunnik, 1712-Batavia, 1777), zoon van Scipio, predikant te Bunnik; huwde 5x; 1735 uitgevaren voor de kamer Zeeland met het VOC-schip Proostwijk als sergeant; 1735 Batavia; 1736 onderkoopman, was neef van de dan directeur-generaal Adriaan Valkenier; 1737 Djapara; 1738 koopman; 1740 tweede opperkoopman op het Kasteel; 1741 Cheribon; 1744 resident te Tegal; door val Valckenier pas in 1753 extraordinaris raad; 1759 president college van Weesmeesteren; 1760 ordinaris raad; 1764 directeur-generaal, 1775 Gouverneur-Generaal; leefde op zeer grote voet; zou zijn ‘onnozele’ zoon Willem Vincent Helvetius hebben bevoordeeld (HUA, Notr. akte U255a12-99; Stapel, *Gouverneurs Generaal*, 65; zeer onnauwkeurig).

44 Reinier de Klerk (Middelburg, 1710-Batavia, 1780), 1727 adelborst admiraliteit van Zeeland; 1726-1729 twee reizen als matroos bij de VOC; 1730, onderstuurman op het VOC-schip ‘t Vliegend Hert; 1731 gezagvoerder op een bark; 1737 boekhouder te Batavia; 1738, onderkoopman en resident te Toelang-Balang; 1741 secretaris legermacht Midden-Java; 1742 koopman, administrateur te Semarang, opperhoofd Soerabaja; 1744 idem Semarang; 1747 opperkoopman, secunde gouverneur Java’s Oostkust; 1746 gouverneur en directeur Banda; 1755 extraordinaris raad Batavia; directeur Bank van Lening, directeur Amfioensocieteit; 1762 ordinaris raad; 1775 directeur-generaal; 1777 Gouverneur-Generaal (Stapel, *Gouverneurs Generaal*, 67; noemt hem bescheiden, arbeidzaam en eerlijk. Eerste van de directeurs Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; tevens – gelijk Iman Falck – directeur Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem. Tijdens zijn lidmaatschap van de Hoge Regering 20 jaar belast met de aandacht voor Ceylon).

45 Huijbert Willem van Ba(s)zel (?-Batavia, 1766), 1760-1762 president Heemraad; ordinaris raad.

46 Michiel Romp (Amsterdam, ?-Batavia, 1774); 1734 adelborst Kamer Amsterdam naar Batavia; 1763 extraordinaris raad; 1766-1774 president Heemraad; 1771 ordinaris raad.

47 Willem Hendrik Ossenbe(u)rch, Ossenberg (Ijperen, 1720?-Batavia, 1770), 1742 uitgevaren voor Kamer Amsterdam als vaandrig; Batavia, in de loop der jaren opgeklommen tot majoor der dragonders; 1750 luitenant-kolonel, verdreef rebellen uit Bagelen; 1752 Bantam; 1755 regent Bantam; 1761 extraordinaris raad en gouverneur Java’s Oostkust i.p.v. Hartingh; 1765 Hoge Regering en raad (NNBW, VIII, 1245-46); neef van Gerard van Vredenburg.

48 Nicolaas Harting(h) (Amsterdam, omstreeks 1715-Batavia, 1766), huwde (1) zuster Maurits Hilgers, (2) Philipina Theodora Mossel, weduwe van Johan Andries baron von Hohendorff; 1730 matroos, Kamer Amsterdam; 1734 tolk te Tegal; 1746 onderkoopman; 1748 koopman; 1749, gecommitteerde tot over de zaak van den inlander (NA, Radermacher inv. nr. 407); 1750 opperkoopman; 1754 gouverneur van Java’s Oostkust als opvolger van baron Hohendorff, schoonzoon van Gouverneur-Generaal Mossel; beslechtte de Java-oorlog op diplomatieke wijze, 1760 extraordinaris raad; 1762-1764 president Heemraad.

49 NA, Collectie Hope inv. nr. 31, Jan Schreuder aan Thomas Hope, 20 oktober 1765.

50 NA, Stadhoudertelijke Secretarie inv. nr. 1225; Benoeming van Iman Willem Falck tot gouverneur en directeur van het eiland Ceylon (verslag opgesteld door Louis Taillefert).

Uiteraard had de eerste secretaris de zaal verlaten op het moment dat er over hem werd gesproken en gestemd. Na afloop werd hij binnengenoed en door allen gelukgewenst. Er werd tevens besloten dat hij de twintigste zou vertrekken met het VOC-schip Bleiswijk dat bestemd was voor de rechtstreekse vaart op Bengalen; er zou nu een omweg via Ceylon worden gemaakt.

Het was tevens de laatste keer dat Falck in de vergadering van de Hoge Regering aanwezig was, hoewel zijn opvolger nog niet direct beschikbaar was.⁵¹

Falck had bij de benoemingsprocedure geprofiteerd van de goede verhouding met de Gouverneur-Generaal. Daarnaast zal de goede relatie tussen Hope en Falck een rol hebben gespeeld, zoals uit de briefwisseling tussen beiden blijkt. Falck zelf verklaarde over zijn verkiezing 'Wonderlijke zijn de wegen van de voorzienigheid geweest bij mijn aanstelling want de heer Hilgers stond er na, en de heren taillefert en alting hadden er, zegt men zin in'.⁵²

De benoeming had wel het nodige teweeg gebracht. Met name de negatieve reacties van een aantal leden van de Hoge Regering zouden hem op de lange duur parten kunnen gaan spelen. Zolang hij succesvol kon optreden op Ceylon en Van der Parra Gouverneur-Generaal was, had hij weinig te duchten. Zijn oprechte kritische opmerkingen over het schraapzuchtige handelen van een aantal Compagniesdienaren werden door Van der Parra geaccepteerd. Zijn onafhankelijke opstelling en nauwe band met de Gouverneur-Generaal is hoogst interessant; het zegt wat over beide personen. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt afzonderlijk aandacht besteed aan de persoon van Van der Parra.

Of Falck nu zelf zo gelukkig was met de uitkomst van zijn benoeming op Ceylon valt te betwijfelen. Hij schreef dat Ceylon 'in deze kommerlijke tijden helemaal geen begeerlijke plaats was. Nu ik echter op 't onverwachtst in gekomen ben, bid ik God om zijn ondersteuning en trachtte mij nut voor 't gemeenebest te maken als mijne vermogens reiken'.⁵³ Hij merkte verder op dat indien hij het niet was geworden het hem geen verdriet zou hebben gedaan. Wat bij hem uiteindelijk de doorslag had gegeven in te stemmen met het idee van Van der Parra zich beschikbaar te stellen voor de post van gouverneur is niet achterhaald. Er zijn wel enige punten te bedenken: hij was in Colombo geboren en verbleef er tot zijn zevende; het klimaat was veel gunstiger dan in Batavia. De benoeming betekende een zelfstandige positie en promotie. Zelfs voor een rechtschapen gouverneur die het ambt volgens de officiële regels bekleedde, was het een lucratieve post. In de persoonlijke sfeer zou kunnen hebben meegespeeld, dat zijn moeder was overleden en dat zijn schoonvader naar Friesland was vertrokken. Het echtpaar Falck had geen naaste familieleden meer in Batavia.

Na Falcks benoeming gingen Schreuder, Taillefert en Hilgers schriftelijk hun gram halen in Patria. De eerste stuurde een brief aan de Utrechtse bewindhebber Gualterus Boudaen,⁵⁴

51 NA, VOC inv. nr. 795, Gouverneur-Generaal en Raden aan de Prins, 6 juni 1765; het duurde enige maanden voordat de opperkoopman Van den Noort werd aangesteld (KHA, Archief Willem V inv. nr. 1772, Thomas Hope aan de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel; 'overzicht sollicitanten' ingediend bij de Prins 'recommandation pour les indes'; op deze lijst prijkt eveneens de naam van Falck voor gouverneur Ceylon.

52 NA, Collectie Hope inv. nr. 17, Iman Willem Falck aan Sybrandus Columba, 12 november 1765.

53 NA, Collectie Hope inv. nr. 17, Iman Willem Falck aan Sybrandus Columba, 12 november 1765.

54 Mr. Gualterus Petrus Boudaen (1704-1781), 1730 en 1742 schepen van Amsterdam; 1735 raad; 1761, 1767-1768 1771-177 en 1779-1780 burgemeester; 1741 bewindhebber VOC (NBBW, IV, 265-266).

die zich trouwens in Amsterdam gunstig had uitgelaten over de benoeming van Falck.⁵⁵ De brief was uitvoerig en bitter gesteld met name over het punt van een eerdere kandidatering voor de Coromandel:

Zo heeft de meerderheid dezelve g'ampleeteert, zijnde met die ordre na het genoemd Eylant voor wijnige weeken nog te jong wierd g'oordeelt om Chormandel te bestieren, tans in 't Bestier van Ceylon zelfs met postpositie van twee raaden zal leeren of hij een valende na d'intentie van zijn voorschrift zal kunnen bewerken en of de Comp: daardoor zal bevoordeelt of benadeelt werden.⁵⁶

Aan Thomas Hope schreef hij een min of meer gelijkkluidende brief. Schreuder had zich nadat hij uit Ceylon was teruggeroepen een zéér kritisch lid van de Hoge Regering getoond ten aanzien van alles wat er speelde in zijn vroegere ambtsgebieden en over alle standpunten van zijn opvolgers. Zijn positie was steeds zodanig in de Hoge Regering, dat hij kon zeggen op welke wijze de koning van Kandy en zijn Rijk moesten worden aangepakt. Van der Parra was absoluut niet bij machte hem de mond te snoeren of zijn brieven naar deze of gene tegen te houden.

Om meerdere redenen was Schreuder ernstig gefrustreerd geraakt. Dit kwam enerzijds door vele dramatische tegenslagen in zijn gezin; hij verloor drie echtgenotes en vele kinderen. Anderzijds had zijn carrière een geweldige knauw gekregen in Colombo. Tijdens zijn eerdere directeurschap in Surat trad hij kordaat op en het ging hem voor de wind. Hij pleitte voor meer doortastendheid van de Compagnie, een betere coördinatie van de lokale handel waardoor er meer koopmanschappen voor de Compagnie beschikbaar zouden komen.⁵⁷

De VOC-schepen zouden met grotere regelmaat Surat kunnen aandoen. Dat betekende niet alleen meer handel met Patria, maar ook meer intra-Aziatische handel.⁵⁸ Hij was voorstander van een zo groot mogelijke handelsvrijheid in Azië.⁵⁹ In zijn Memorie van overdracht in 1750 aan Johannes Pecock⁶⁰ was hij van gedachten veranderd en pleitte hij voor grotere investeringen in de handel met China in plaats van met Surat. Niet alleen de opstanden en nederlagen op Ceylon speelden hem parten maar vooral de slechte relatie met Van der Parra. Schreuder schreef aan Hope dat '... het uw wel Edele Grootachtbare niet onbekend kan zijn hoe gevaarlijk het hier te lande is slegs schijn te geven van meer te doen dan een ander'.⁶¹

In zijn brief aan de bewindhebber Boudaen ging hij nog een stapje verder en hekelde hij de totale Hoge Regering. Hij beschuldigde de leden van eigenbelang in plaats de Compagnie te dienen waar het toch al zo slecht mee ging. Dit kwam onder andere door het ontbreken van goed bestuur.⁶²

⁵⁵ HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 67-623, Boudaen schreef oktober 1765, 'Hoopt op verbetering der Ceylonse zaken om reedenen van de goede qualiteyten in aller opsigte van de nieuwe gouver. Falk'.

⁵⁶ HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 67-623, Jan Schreuder aan Mr. Gualterus Petrus Boudaen 20 oktober 1765.

⁵⁷ Coolhaas, *Juist beoordeeld*, 33; in Surat beantwoordde Mossel de acties van de Indiase vorsten met een succesvolle blokkade van de haven.

⁵⁸ Prakash, *European Commercial Enterprise*, 301- 303.

⁵⁹ NA, VOC inv. nr. 837, Consideratiën, paragraaf 136; VOC inv. nr. 836; Memorie van Overgave, 30 september 1750.

⁶⁰ Johannes Pecock huwde met Magretha Beatrix van der Upwich (noot 3, hoofdstuk 5).

⁶¹ NA, Collectie Hope inv. nr. 33, Jan Schreuder aan Thomas Hope, 11 april 1765.

⁶² HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 67-623, Jan Schreuder aan mr. Gualterus Petrus Boudaen, 2 januari 1766; 'De

De verhouding tussen Schreuder en Hope was goed. Laatstgenoemde schreef dat hij zijn brieven op prijs stelde. Het zou daarom Hope 'een zeer byzonder genoeg geeve' indien hij doorging met het verschaffen van zijn nuttige en positieve adviezen. Hij zou hem willen plaatsen onder degenen die 'de ware belangen van de Maatschappij met een gepaste cordaatheyd' voorstaan tot 'de bevordering van de noodzakelijke harmonie en Eendragt ...'.⁶³

Hope schreef aan de Prins naar aanleiding van het overlijden van Schreuder in 1766 een heldere samenvatting over zijn arbeidzaam leven bij de Compagnie: 'zo ik zijne altoos gehoorde voor een niet onkundig, maar in het bizonder arbeydzaam Mensch, blijkens de menigvuldige consideransien, schriftuuren verdere papieren, die ik zeedert een veertienjarige correspondentie van hem ontvangen hebbe'.⁶⁴

Taillefert was tegenover Hope minder fel over de benoeming van Falck dan Schreuder. Hij merkte teleurgesteld op dat het bericht over de opvolging van het gouverneurschap van Ceylon zeer onverwacht was gekomen; niemand had zich goed kunnen voorbereiden. Er was volgens hem steeds gesteld dat de kandidaten uit 'de Raden van India worden betrokken'.⁶⁵ Hij vond het opmerkelijk dat Falck al twee dagen voor zijn benoeming langs De Klerk en Hartings was gegaan om zijn sollicitatie toe te lichten. Volgens de informatie die Falck heeft nagelaten, is dit niet waar. Hij zou pas in de ochtend van zijn aanstelling langs de leden van de Raad zijn gegaan. Taillefert zou niet echt tegen Falck zijn geweest omdat 'niemand buijten de Regering kende die beter meriteerde toen in aanmerking te komen dog dat van gevoelen was het voor al in het presente hachlijks tijds gewricht een raad van india behoorde te weesen ...' en '... den aanslag van den heere Gouverneur-Generaal om het bewind aldaar zijnen stads-man⁶⁶ Iman Willem Falck op te dragen, somwijlen zou kunnen verijdelen, bij alhier bij de vergadering in aanmerking quame, dat sijn Edele niet alleen, schoon te Colombo geboren, meede geene lokale kennisse van Ceilon, nog andere krijgskunde hadde, als die men uijt boeken halen kan ...'.⁶⁷

Zijn relaas lijkt eindeloos; lange zinnen en vele woorden die verder niets aan zijn opvatting toevoegen dat hij het met de gang van zaken niet eens was. In een bijlage gaf hij zijn weergave van de benoemingsvergadering, die de indruk maakt een letterlijke weergave te zijn. Schreuder zou dit schriftelijk beamen aan Hope.⁶⁸

In een bijlage bij een brief van Hilgers aan Hope wordt duidelijk wat hij vond van de benoemingsprocedure, de passage werd zelfs door hem onderstreept: 'Hoe zeer nu onwaeragtig is blijkt uijt evengem. En bovendien dat ik zelvs bij hem [Van der Parra] ben geweest en verklaard dat zoo een lid der Regering derwaards zoude moeten gaan, ik dan mijn dienst aanbood, onvermindert dit alles, zijn de zaeken naer wensch voor den Generaal uijtgevallen en hij zal hierdoor met eenen gelegendheid hebben de brieven en Papieren van den overle-

Harmonie der leeden aen de Hooge Tafel zoude eene heylzaeme zaak zijn als dezelve tot haeren grond van overeenkomst niets anders hadden dan 's Comp: waer belang te gelijk met de hunne bevorderen ...'.

⁶³ NA, Collectie Hope inv. nr. 30, (brievenboek, 69-70), Thomas Hope aan Jan Schreuder, 31 november 1765.

⁶⁴ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1776, Thomas Hope aan de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel, 10 juli 1766.

⁶⁵ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Louis Taillefert aan Thomas Hope, 30 september 1765.

⁶⁶ Blijkbaar vond Taillefert dat zo, omdat beiden waren geboren in Colombo.

⁶⁷ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Iman Willem Falck aan Thomas Hope, 1 november 1765.

⁶⁸ NA, Collectie Hope inv. nr. 31, Jan Schreuder aan Thomas Hope, 20 oktober 1765: '... gelijk dat nevens de subretive wijze zijner verkising nae waarheid door de Taillefert is beschreven bij een resolutie g'secreet schriftuur'.

den magtig te worden'.⁶⁹ Met de laatstgenoemde werd de overleden gouverneur Van Eck bedoeld. Hilgers wekte de indruk dat Falck mede zou zijn benoemd om brieven en documenten van de overledene aan Van der Parra door te spelen. Wat hij hier precies mee bedoelde, is onduidelijk. Falck hield zich echter in het begin van zijn gouverneurschap wel bezig met de afwikkeling van de erfenis van Van Eck. Er ontstond hierover een levendige correspondentie met Van Ecks nazaten in Patria. Falck refereerde hieraan in zijn correspondentie met Hope.⁷⁰ Er valt daarbij niets bijzonders op te maken. Er is noch van enige contacten hierover met Van der Parra noch over een uitwisseling van papieren iets terug te vinden.

Hope reageerde altijd indirect met een snier op de aantijgende inhoud van brieven van Schreuder, Taillefert, Hilgers en Hasselaer. Hij vond veel brieven 'onnodig schrijfwerk'.⁷¹ Door zijn omvangrijke netwerk en al zijn correspondentie met bestuurders in de Republiek en de vooraanstaande dienaren van de Compagnie kende hij alle ins en outs. Iedereen vertelde hem alles. Zelf deelde hij aan anderen slechts mee wat hem gunstig uitkwam. Op deze manier kon hij op een handige wijze zijn regiefunctie als representant van de Prins en belangrijkste medebewindhebber tegenover de dienaren van de Compagnie uitoefenen. Hij gaf hierdoor de opperbewindhebber een uitgelezen kans in de gehele personele organisatie van de Compagnie te sturen. Dit leek door de grote afstand gecompliceerd. Het was niet onmogelijk zoals in de praktijk bleek. De Prins kreeg ieder promotievoorstel in de vorm van lijstjes⁷² vanaf de rang van assistent en onderkoopman ter goedkeuring voorgelegd.⁷³ Deze voorstellen werden opgesteld door Hope en gezonden via de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel aan de Prins. Alle lijstjes waren vooraf besproken in een vergadering van de bewindhebbers.

Over iedere benoeming in Azië werd in de Hoge Regering besloten; vervolgens werd deze door de Gouverneur-Generaal voorgelegd aan de bewindhebbers in Patria. Indien de Prins het met een besluit van de Hoge Regering dat door bewindhebbers was bekrachtigd niet eens was, dan zou hij in principe de benoeming ongedaan kunnen maken. Dit gold eerder als de bewindhebbers het er niet mee eens waren. Veel benoemingsvoorstellen uit Batavia werden overgenomen. Er zijn benoemingen en bevorderingen bekend⁷⁴ van hogere en lagere dienaren die werden afgewezen.⁷⁵ Hope was als representant van de Prins uiterst precies en stuurde zichtbaar mee. Na zijn vertrek bestond bij de opperbewindhebber en de bewindhebbers als college de wens zelf een grotere en toenemende greep te krijgen op de

69 NA, Collectie Hope inv. nr. 32; ook Hilgers correspondeerde over de kwestie met Thomas Hope. Extract uit brief geschreven door Mr. Maurits Theodorus Hilgers aan Hasselaer te Cheribon, 9 september 1765.

70 NA, Collectie Hope inv. nr. 24, (brievenboek) Thomas Hope aan Iman Willem Falck, 29 november 1765.

71 NA, Collectie Hope inv. nr. 24, Thomas Hope aan Jan Schreuder, 31 januari 1769.

72 NA, Stadhoudelijke Secretarie inv. nr. 1225; lijstje met promotievoorstellen met een dubbele voordracht.

73 Gaastra, *VOC als werkgever*, 42; 'Alle bevorderingen werden besproken in de vergadering van de Heren VII; de stadhouder hield hier goed oog op'. Zie tevens KHA, 1772-1776 briefwisseling van Thomas Hope met de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel.

74 NA, VOC inv. nr. 3203, Resolutie Raad, 30 december 1767; alle bevorderingen vinden via het Reglement van 31 juli 1753 plaats.

75 De bewindhebbers waren het niet eens met de benoeming van een boekhouder tot koopman en maakten het de Hoge Regering duidelijk dat de functie alleen maar kon worden gegeven aan een onderkoopman. De benoeming werd aldus na ommekomst van de Missive uit Amsterdam weer ongedaan gemaakt.

Afb. 8 Gouverneur-Generaal Petrus Albertus van der Parra (1714-1775). olieverf op koper, schilder onbekend (Collectie Rijksmuseum Amsterdam).

benoemingen van de hoogste en hogere gekwalificeerde dienaren.⁷⁶ De kwestie van de benoeming door de Hoge Regering in 1781 van de directeur-generaal Hendrik Breton⁷⁷ was hiervan een bijzonder voorbeeld. Daar dit te maken had met een bevordering van Falck en zijn komst naar Batavia, komt dit nog uitgebreid aan de orde.

De vergroting van de greep op benoemingen vanuit het centrale bestuur bij de VOC en de WIC was ook terug te vinden bij alle lokale, regionale en centrale bestuurscolleges in de Republiek na 1747 onder de erfstadhouders.

Volgens Taillefert was Van der Parra nogal ontstemd over het door hem ingenomen standpunt; hij zou bits tegen hem hebben gereageerd. Zijn optreden zou meer kwaad dan goed hebben gedaan. Aan Hope schreef hij dat zijn krediet bij de Gouverneur-Generaal een ern-

⁷⁶ Voor leden van de Hoge Regering gold steeds een dubbele voordracht bij de Prins.

⁷⁷ Hendrik Breton (Amsterdam, 1722-Utrecht, 1792), huwde Sara Maria van Oordt; 1735 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip *Magdalena* als jongen; koopman, tweede resident Soerakarta; 1754 resident Gresik; 1760 opperkoopman, hoofdadministrateur Semarang; gezaghebber Soerabaja; 1763 gouverneur van Ternate en Ambon; 1772 ordinaris raad en lid Hoge Regering; 1780 geëligend eerste raad en directeur-generaal; 1781 benoeming niet bevestigd door Prins; 1784 admiraal retourvloot; 1785 Utrecht.

stige deuk had opgelopen.⁷⁸ Dit was in het geheel niet verwonderlijk; al eerder hadden zij verschillen van mening gehad over benoemingen, zoals bij de aanstelling van de extraordinaris raad Pieter Haksteen tot gouverneur van de Coromandel. Haksteen had een neutraal standpunt ingenomen over de oorlog op Ceylon in tegenstelling tot de meerderheid in de Hoge Regering;⁷⁹ hieraan had Taillefert zich openlijk in de vergadering van de Hoge Regering geërgerd.

Toch hoopte Taillefert, ondanks zijn ingenomen standpunt over de benoeming van Falck, dat er nog een goede post voor hem zou komen indien zijn lichamelijke toestand dat toeliet. Hij schreef verder:

... dat het selve uw weledel gestreng g'eerde goed keuze in 't bijzonder zal wegdragen, zonder dat ik daar door tot het Ceilonse Gouvernement zal in aanmerking komen, dat mij misschien over een jaar of twee door verzorging van mijne lichaams constitutie nog also weinig als thans dienen zoude, en waar toe te minder gelegenheid zoude willen geeven, om den Heer Falck die weesenlijk estimeere, en het goede toe wensche niet te benadeelen versoekende voor het overige om verschoning dat UwEdele Gest geeerde aandagt zo veel gevergt hebbe, en blijve met ...⁸⁰

Het is opmerkelijk dat Taillefert nog op een gouverneurschap aasde; hij had zelf gevraagd afgelost te mogen worden als directeur van Bengalen. Hij was pas 46 jaar maar had last van vele kwalen. Hij zag een benoeming op Ceylon als zijn laatste kans.

Volgens Falck werd Taillefert niet gekozen omdat niemand hem het gunde, maar de meerderheid was voor hem.

In Den Haag werd het standpunt van de Hoge Regering na geruime tijd bekrachtigd. Op 3 juni 1766 zond Hope aan de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel een brief waarin hij over het overlijden van gouverneur Van Eck berichtte en de nominatie van Falck aan de Prins voorlegde met het argument: 'au gouverneur General M. Vanderparra leurs pouvoit etre d'utilité, une autre lettre pour le nouveau Gouverneur de Ceilon ...'. Hij schreef tevens dat Falck niet voor de maand september 1765 zou beginnen en verzocht toestemming om een instemmende brief naar Batavia te sturen.⁸¹

6.3 'Het generaals karretje' van Albertus Petrus van der Parra

Tijdens de discussie over de benoemingsprocedure van de nieuwe gouverneur van Ceylon beperkte de kritiek van de tegenstanders van Van der Parra zich niet alleen tot dit punt. Pieter Cornelis Hasselaer merkte op: 'Het Generaals karretje rolt op een gebaende weg, want ik geloof dat het buijten voorbeelt is dat een Generaal, drie neeven, die oom tegens hem moeten zeggen, te weten Neev Vos, Gouverneur van Java, Neev Armenault, die Compagnie Cas

⁷⁸ NA, Collectie Hope inv. nr. 88, Louis Taillefert aan Thomas Hope, 28 juni 1765.

⁷⁹ Nierstrasz, *Shadow of the Company*, 72; vóór waren Schreuder, Van Riemsdijk, Van Bazel, De Klerk, Alting, Van der Parra en Van Eck; tegen waren Hartingh, Taillefert, Hilgers en Romp.

⁸⁰ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Louis Taillefert aan Thomas Hope, 30 september 1765.

⁸¹ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1773, Thomas Hope aan de hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel, 3 juni 1766.

op Bengalen niet heeft kunnen bewaeren, Resident van Cheribon, Neev Smit'.⁸² Hasselaer gaf een harde opsomming van de lucratieve baantjes die werden verdeeld door Van der Parra: 'Administrateur op Onrust, de beste bedieningen van geheel Indiën hebben, en de naeste die er op volgen, de andere vette poste, zoals Neev Van Tets,⁸³ Commissaris over den Inlander ... Neev van Nijmwegen Resident van het Lucratif Rembang, en zoo voorts, waerdoor een ander geen beurt krijgt'.⁸⁴ In dit rijtje van neven had Falck kunnen worden genoemd⁸⁵ gelet op de wijze waarop Hasselaer het begrip 'neefje' hanteerde. Er hadden nog anderen kunnen worden toegevoegd.⁸⁶ De 'neefjes' deelden allen een familieband met Adriana Johanna van der Parra, geboren Bake.⁸⁷ De familieband met Falck was ontstaan via het tweede huwelijk van oom Sybrandus Columba. In deze periode diende geen enkel direct familielid van de Gouverneur-Generaal bij de Compagnie.

Verre familieleden al of niet aangetrouwd, konden als neef worden aangeduid in de zeventiende en achttiende eeuw, soms tot in de zesde graad.⁸⁸ Het begrip familie kon in beide eeuwen veel ruimer worden geïnterpreteerd. Het was daarnaast niet ongebruikelijk dat goede bekenden elkaar met neef en nicht aanspraken en aanschreven.⁸⁹ Een goed voorbeeld van dit gebruik vinden wij bij de familie Meinertzhagen in het dagboek van Maria Jacoba van Royen-Meinertzhagen.⁹⁰

Dat familieleden en nauwe relaties werden geholpen bij het verkrijgen van posities in de patronagecultuur van de achttiende eeuw was op zich niets mis mee zolang het niet om

82 David Johannes Smith (1734-1773), zoon van Johan, koopman en kassier van de kostpenningen en Agatha Geertruida Comans, halfzuster van Adriana Johanna Bake (uit het eerste huwelijk van David Johan Bake, extraordinaris raad); 1781 ordinaris raad (NA, VOC 3642, Resolutie Hoge Regering, 8 mei 1781); directeur-generaal (Van der Wall, *Vrouwen uit den Compagnie's tijd*, 198).

83 Mr. Arnold(us) Adriaan van Tets, huwde Jacoba Wilhelmina Hilgers, dochter Maurits; 1756 onderkoopman gecommiteerde tot en over zaken van den inlander; gouverneur van Banda.

84 NA, Collectie Hope 32, Pieter Cornelis Hasselaer aan Thomas Hope, 10 mei 1765; Maurits Hilgers gebruikte de uitspraak over 'het generaals karretje' op bijna identieke wijze richting Hasselaer; zijn brief van 14 juni 1765; 'Het Generaals karre[t]je rolt op een gladde en gebaende weg' en noemde vervolgens de identieke neven.

85 De Vos in JDBUC, 2 (1910), 67; er was geen relatie te ontdekken, maar dat is niet juist. Ds. Sybrandus Columba huwde voor de tweede maal met Sara Henrietta Lelyvelt weduwe van Mr. Jacob Willem Bake, lid van de Raad van Justitie te Batavia en broer van Adriana Bake (HUA, Not. Collectie: U166a26-20); Grootmoeder Meinertzhagen sprak over zwager-schap tussen Falck en Van der Parra (NA, Collectie Falck 2 inv. nr. 135, Constantia Meinertzhagen aan Otto Willem Falck, 20 september 1762; 'wijl de nieuwe gouverneur zijn zwager was'); dit wat gecompliceerde familieverband gold als een familierelatie in de achttiende eeuw. (*Nederlandsche Wapenheraut* 1888, 176; Echelskroon schreef dat Falck een neef van Van der Parra was); zoon David Johan Bake werd op jonge leeftijd sterk voorgetrokken (NNBW, VII, 940-942; Stapel, *Gouverneurs Generaal*, 182-184).

86 Arnoldus Mom, Pieter van de Venne, Albertus Wiese en Johan Grunebosch.

87 Adriana van der Parra had een aantal nichten: Ida Johanna Smith gehuwd met Hendrik Armenault, resident van Cheribon; Adriana Agatha Smidt gehuwd met Johan Vos, ordinaris raad (huwde (2), Ida Wilhelmina Bake zuster Adriana); Jacoba Anthonia Mom gehuwd met Barend, baron van Nieuwkerken genaamd Nijvenheim; Catharina Bosch huwde Carel Joost, baron van Nieuwkerken met een aangenomen dochter Anna Jacoba Bosch, huwde met Mr. J.C.M. Radermacher, ordinaris raad.

88 Haks, *Huwelijk en gezin in de 17' en 18' eeuw*, 48; 'twijfel kan men ook hebben of iedereen die als "neef" of "nicht" betiteld werd ook het gevoel als zodanig beleefd heeft' (Idem, 50).

89 Het gebruik van neef en nicht – uiteraard met de bijkomende aanhef – in correspondentie was gebruikelijk onder vrienden in de achttiende eeuw zonder te grote 'familiariteit'; naar aanleiding van correspondentie tussen Frans Willem Falck aan Gideon Loten (Kooijmans, *Vriendschap; Ruberg, Conventionele correspondentie Briefcultuur*).

90 *Dagboek van eene merkwuurdighe vrouw*.

incompetente lieden ging. Uiteraard gaf deze handelwijze, die thans wordt aangeduid als nepotisme, aanleiding tot veel irritatie uit allerlei oppositionele kringen. Zoals eerder werd opgemerkt gold in de achttiende eeuw nepotisme als een vorm van patronage.

Pieter Cornelis Hasselaer, die door Falck steeds uitstekend geïnformeerd werd over alle achtergronden van benoemingen door de Hoge Regering,⁹¹ kende geen excuus voor het handelen van Van der Parra. Hij schreef aan Hope 'Wanneer UwEDgestr. de gansche samenhang van het Gesupediteerde Combineert, verwacht ik dat de Nevelen van het vooroordeel omtrend een pretense Cabaele zal opgeheldert of weggenomen worden, en dat men eijndelijk overtuigt zal raeken dat de talenten van sommige niet zijn de goede trouw en opregtheid en de waere vertoning van zaeken, maar alles met valsch vernis weten op te disschen'. Hij schreef nog veel meer maar zijn volgende uithaal loog er niet om: '... zoo langh hoogmoet en baetsugt de thermomeeter van het gedoente blijft alle goede pogingen vrugteloos zijn en ik dus wel wenschte spoedig van Batavia weg te raeken'. Uit de brieven van Falck aan neef Otto bleek ook hij deze mening te onderstrepen na zijn vertrek uit datzelfde Batavia.

Hasselaer zou korte tijd plaatsnemen in de Hoge Regering met de rang van extraordinaris raad en daarna thuisvaren als commandeur van een retourvloot; de verhoudingen lagen toch weer anders. De oud-schepen van Amsterdam was van zijn Indisch 'uitstapje' financieel helemaal niet slechter geworden. Hij had wel zijn bedenkingen over zaken die hij had meegemaakt aan de tafel van de Hoge Regering, daarom schreef hij schamper: 'Ik heb nooit gedagt dat mijn tegenwoordige bediening mij zodanig de noodzakelijkheid zoude leren van horen, zien & zwijgen'.⁹²

Naast de 'neefjes' was er nog de aangetrouwde schoonfamilie waartoe de latere geëligeerd directeur generaal Breton behoorde; zijn dochter Catherina trouwde met Petrus Albertus van der Parra,⁹³ zoon van de Gouverneur-Generaal.

De aantijgingen tegen het benoemingsbeleid van Van der Parra kwamen tot een hoogtepunt op 18 oktober 1765 toen vijf raden: Schreuder, Taillefert, Hilgers, De Klerk en Alting een 'Noodig Beright' uitbrachten, waarin zij verklaarden dat 'alle voordeel gevende bedieningen met syne eigen magen en tributarissen vervult' waren. Zij zeiden dat niemand openlijk tegen hem en zijn methoden durfde in te gaan, omdat zij er dan zeker van konden zijn dat hij 'alles verdraayt en verkeerd aan syne magtige partoonen sal overbrieven, oock van de maintenue der Heeren Meester versteeken en bewerken, dat euyt den dienst gesteld, dus aan een totale ruïne geëxponereerd worden'.

Taillefert had in dit licht reeds een brief op 10 mei 1765 geschreven naar aanleiding van wat hij zag als een ander fraai voorbeeld van het handelen van de Gouverneur-Generaal.⁹⁴

⁹¹ SAA, Correspondentie Falck-Hasselaer.

⁹² NA, Collectie Hope inv. nr. 24, Thomas Hope aan Pieter Cornelis Hasselaer, 16 september 1766.

⁹³ Petrus Albertus van der Parra (Batavia, 1760-Batavia, 1783), zoon van Gouverneur-Generaal Petrus Albertus en Adriana Bake; huwde Catharina Breton, dochter van Hendrik, directeur-generaal; 1773 ordinaris-klerk van de secretarie; 1774, onderkoopman, luitenant van de pennisten; 1777 kapitein-luitenant; kapitein eerste bataljon landmilitie; schepen van Batavia; 1782 visiteur c.q. boekhouder-generaal.

⁹⁴ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Louis Taillefert aan Thomas Hope, 10 mei 1765; het gaat over zijn opvatting over het aantal ordinaris en extraordinaris raden; op dat moment 6-9; te wijzigen in 7-9, maar zou in verband met het zwakke gestel en hoge leeftijd van twee zittende leden kunnen worden gebracht op 8-7. De twee genoemde leden zijn Schreuder

Hij merkte op dat Van der Parra meer dan eens zou hebben laten vallen dat hij binnen korte tijd de Prins om zijn ontslag zou verzoeken ten einde te repatriëren. Hij had dat gedaan via een afzonderlijke brief buiten iemands voorkennis. Dit was volgens Taillefert in strijd met de regels.⁹⁵ Dat een eventueel vertrek van de Gouverneur-Generaal op handen was, was blijkbaar bij meerdere leden van de Hoge Regering bekend. Directeur-generaal Van Riemsdijk solliciteerde enige maanden later naar deze niet vacerende post in een brief aan Hope.⁹⁶

Zoals bij Gouverneur-Generaal Mossel werd opgemerkt bestaat er ook over Van der Parra geen gedegen recente studie of biografie. Wij moeten het zoveel mogelijk doen met korte verwijzingen in de recente studies over de Compagnie, verouderde biografie-achtige werken en met een aantal primaire bronnen. In het algemeen is het beeld over Van der Parra negatief. Hij gold als een potentaat, zelfingenomen, autocratisch en lichtgeraakt. Het nepotisme zou bij hem hoogtij hebben gevierd. Kwade tongen beweerden dat hij vorstelijke allures vertoonde alsof hij tot de Stadhouderlijke familie behoorde.⁹⁷ Bovendien hield hij er meerdere woningen en buitenplaatsen op na waaronder het fraaie en hooggelegen paleis Buitenzorg.

Het slechte beeld over zijn optreden zou vooral na zijn dood in pamfletten extra worden aangezet onder de patriotten; tijdens de Bataafse Revolutie werd dit beeld nog sterker aangedikt. Het is een beeld dat nimmermeer zou verdwijnen.

Stapel vond hem het 'onvervalschte type van een machthebber uit de regententijd; in hooge mate ijdel en lichtgeraakt, maar daarnaast minzaam en goedgeefs voor wie hem buigend naderden en hem in al zijn grootheid erkenden'.⁹⁸ Een min of meer identiek beeld schetst Van der Wall 'een persoonlijkheid van middelmatige gaven, die zeer gesteld was op uiterlijk vertoon'; hij prees daarentegen Adriana van der Parra wegens 'haar liefdadigheid tegenover de minder bedeeden'. Er zijn ook andere impressies over Van der Parra bekend. Zijn tijdgenoot Stavorinus karakteriseerde hem als:

... een man vijandig van alle pracht, en dus zeer verschillend van verder zijner voorzaaten; zijn levenswijs was sober gebruikende veeltijds water en zelden wijn of bier; den geheelen dag was hij zeer werkzaam: en geen raadsvergaderingen bijwoonende, hield hij zich met zijn Geheimschrijver en klerken bezig.⁹⁹

Een aantal latere historici noemden hem zelfs 'edelmoedig van inborst'.¹⁰⁰

Op 15 mei 1761 was hij door de leden van de Hoge Regering tot Gouverneur-Generaal gekozen. Zijn definitieve benoeming werd door Den Haag bevestigd zonder een enkele negatie-

der en Taillefert zelf. Laatstgenoemde betreft de hele redenatie niet op zichzelf maar merkt wel op dat hij al zeven jaar extraordinaris raad is. Hij beweerde tot slot dat de door hem geschetste situatie ook onder Gouverneur-Generaal Mossel als zodanig had bestaan.

⁹⁵ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Taillefert verwijst naar een brief van 15 april 1726 van de 'Heren 17'; zij zouden dat bepaald hebben in een brief waar allerlei regels in stonden ook over het aantal ordinair raden.

⁹⁶ NA, Collectie Hope inv. nr. 32, Jeremias van Riemsdijk aan Thomas Hope, 20 oktober 1765.

⁹⁷ Een kostbare inhuldiging vond plaats op zijn verjaardag, die jaarlijks zou worden gevierd in Batavia en de buitencomptoiren vanaf 29 september 1761.

⁹⁸ Stapel, *Gouverneurs Generaal*, 63.

⁹⁹ Stavorinus, *Reize van Zeeland over Kaap de Goede Hoop, naar Batavia, Bantam, Bengalen enz.*, 22.

¹⁰⁰ Van Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal van Nederlandsch Indië*, 35.

ve toevoeging, hoewel er bij de bewindhebbers kritiek bestond tegen zijn persoon, over zijn eigengereid gedrag en een aantal ontvangen aantijgingen in Patria over zelfverrijking. Zijn verkiezing tot directeur-generaal bij meerderheid van stemmen was toen al niet onomstreden.

Zijn verkiezing tot Gouverneur-Generaal gebeurde met algemene stemmen.¹⁰¹ Hoewel Mossel zijn voorkeur had uitgesproken voor de ordinaris raad Jacob van der Waeijen¹⁰² en hierin werd gesteund door enige leden van de Hoge Regering.

Van der Parra's benoeming was een schitterende afsluiting van een carrière die op zeer jonge leeftijd was begonnen bij de Compagnie als 'soldaat van de penne' in Batavia. Zijn vader was opperkoopman te Colombo en zijn grootvader aldaar *dessave*. De familie behoorde in de Republiek tot de kleine burgerij. Na de dood van zijn zoon Petrus Albertus stierf de 'Indische' tak uit. Deze kreeg geen kans tot de patriciërstand in de Republiek door te dringen, zoals de familie van de latere Gouverneur-Generaal Van Riemsdijk.

Tijdens de inauguratie van Van der Parra liepen zestig notabelen mee van wie er tien in Azië waren geboren; van zestien werd de herkomst niet vermeld.¹⁰³ Bosma en Raben willen hiermee de opkomst van een 'Indische' Compagnieselite aantonen. Een fenomeen waar ook in Ceylon sprake van was.

Van der Parra had lange tijd heel wat aanzien zowel in Indië als in de Republiek. Hij onderhield met velen in Patria uitvoerige en plezierige schriftelijke contacten, in het bijzonder met de Prins en Hope. Bij zijn tegenstanders speelden oprechte afkeer naast afgunst en strijd om de hoogste macht een rol. Zijn optreden verschilde niet van een aantal andere hoge bestuurders en ambtsdragers in de tweede helft van de achttiende eeuw in de Republiek. Er zijn zeker vergelijkingen te trekken met enige leden van de Stadhoudelijke Hofhouding, de luitenant-stadhouders in de gewesten, een paar bewindhebbers en provinciale en stedelijke bestuurders.

Tegen het eind van Van der Parra's ambtsperiode kwam er meer kritiek op zijn functioneren met name vanuit de bewindhebbers. Een interessante opvatting van Hope komt aan het licht in een brief van C.A. Vos, secretaris van de Staten van Utrecht aan de Prins. Vos pleitte voor continuatie van het gouverneurschap van Van der Parra. Hope plaatste hierbij zijn kantekeningen. De Heren XVII waren volgens hem niet geheel overtuigd van 'zijn genoegen' over Van der Parra. Vos had zijn opmerking over Van der Parra niet zo maar gemaakt. Deze vroeg de Prins zijn broer Johannes Vos, sedert 1765 aangesteld tot gouverneur van Java's Oostkust, te bevorderen tot ordinaris raad en Jacobus Riemersma tot raad extraordinair in plaats van Taillefert.¹⁰⁴ Falck zou zich voor wat dit laatste betrof mengen in de discussie, hij was van mening dat Riemersma recht had op een bevordering tot ordinaris raad in plaats van Johannes Vos.

¹⁰¹ NA, Collectie Radermacher inv. nr. 410; Eenige onzijdige Remarques over de Charge van Directeur-generaal in Indië, en over het geval der Jongste Provisioneele electie van de Raad Ordinars Petrus Albertus van der Parra.

¹⁰² Jacob van der Waeijen (Amsterdam, ?-Batavia, 1761), 1734 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Gaasperdam als onderkoopman; 1734 Batavia; 1740-1746 in deze periode driemaal opperhoofd; ? extraordinaris raad; 1757 ordinaris raad (NA, VOC-Opvarenden; Generale Missiven, 1756-1661 RGP, 258).

¹⁰³ Bosma en Raben, *Oude Indische Wereld*, 65-66.

¹⁰⁴ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1783, C.A. Vos aan de Prins, 8 september 1767.

Los van allerlei uiterlijk vertoon was Van de Parra een bestuurder met overwicht in de Hoge Regering; hij wist de rust in het octrooigebied van de Compagnie te consolideren en kon door handhaving van de neutraliteitspolitiek de Compagnie buiten de grote internationale conflicten houden. Het nadeel was dat het aanzien van de Compagnie in India verder afnam. Hij ging niet mee met het standpunt van Falck over het loslaten van de neutraliteitspolitiek in India. In Azië en de Republiek had hij wel steeds meer vijanden gekregen. Zijn bestuurlijke vrienden als De Klerk, Van Riemsdijk, Alting en Breton wisten zijn beleid met steeds grotere aversie uit Den Haag te continueren.

6.4 Conclusie

Het jaar 1765 bleek bepalend voor de toekomst van Falck. De dood van gouverneur Van Eck en de gunst van de omstreden Gouverneur-Generaal Van der Parra gaven Falck de kans op zeer jonge leeftijd tot het oppergezag over Ceylon te worden uitverkozen. De overgeleverde briefwisseling over de benoemingsdiscussie tussen leden van de Hoge Regering en zijn vriend Pieter Cornelis Hasselaer geven een indringend beeld van de verhoudingen binnen De Hoge Regering en de positie van Falck.

De patronage van Van der Parra was zowel een plus- als een minpunt voor Falck. Vanaf zijn benoeming zou hij echter een eigen oprechte koers varen, wars van schraapzucht, zelfverheerlijking en het najagen van fortuin. Het waren aantijgingen waar Van der Parra en zijn politieke vrienden juist van werden beticht.

Schreuder, de voorman van Van der Parra's tegenstanders, miste bij Falck 'cordaatheid'; die zou hij in het vervolg moeten aantonen om zijn positie te kunnen handhaven.